

KRİM TÜRK LƏRİNİN DEPORTASIYASI VƏ ORTAQ ETNİK KODUMUZ SAYILAN TOPONİMLƏRİN SOYQIRIMI (oykonimlər)

BAYRAMOV ASLAN ƏHMƏDXAN oğlu

Sumqayıt Dövlət Universiteti, professor

aslanbayramov@mail.ru

Açar sözlər: deportasiya, toponim, soyqırımı, bolşevik, relyef, oykonim

Tarixdə elə xalqlar olmuşdur ki, hegemon dövlət başçılarından onlara qarşı yönləndirilmiş düşmənçilik düşüncələri, kortəbii, düşünülməmiş mənfur siyasətləri nəticəsində onlar bu despot rəhbərlərin heç bir məntiqə və beynəlxalq hüquqa sۆykənməyən qərəzli və qanlı cinayətlərinin qurbanına çevrilmişlər. Dözülməz əzab və işgəncələr içərisində məhv edilərək soyqırımına məruz qalmışlar. O xalqlardan biri də I.Stalin və L.Beriya tərəfindən faciəli formada repressiya, deportasiya və soyqırımına məruz qalmış Krım türkləridir.

1941-1945-ci illərdə, rus-alman savaşında on minlərlə Krım türkü müharibəyə getmiş, igidlik göstərərək orden və medallarla təltif olunmuşlar. Onlardan 6-7 nəfəri (Teyfuk Əbdül, Üzeyir Əbdürrəhman, Əbdürrəhim Rəşid, Alimə Abdinova, Fətişlən Əbilov, Seyidnəfəs Seyidəliyev) Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşlər. Səsdəniti təyyarələrin kosmonavtlar hazırlayan mərkəzin rəhbərlərindən olan Əhmədخان Sultan bu ada iki dəfə layiq görülmüşdür. Seyidnəbi Əbdürrəhmanov və Nəsibullə Vəliyev Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına bərabər tutulan 1, 2 və 3-cü dərəcəli Şöhrət ordeni ilə təltif edilmişlər. General İsmayıl Bulatov və Əbdülhakim Qafarov müharibədən sonra Krım türkləri vətənə xəyanətdə ittiham edilərək, onlara “satqın” damğası vurulmuş, 18-20 may 1944-cü ildə Stalinin əmri ilə ellikcə Orta Asiya və Krımla iqlimi uyğunlaşmayan digər ərazilərə sürgün edilmişlər. Cəmi iki gün çəkən bu qanlı deportasiya əməliyyatını L.Beriyanın rəhbərliyi ilə SSRİ Daxili İşlər Nazirliyinin 32 min nəfər şəxsi heyəti yerinə yetirmişdir. Onlardan bir çox yüksəkçinli zabıt və əskərlər bu qanlı əməliyyatı tez yerinə yetirdiklərinə görə orden və medallarla təltif olunmuşlar. [4, s.126]

İmperiya ambisiyalarının əl çəkməyən rus şovinistləri 18.03.2014-cü ildə Krımı yenidən işğal edib cənub federal dairəsinə qatdılar. Dünya dövlətlərinin təzyiqinə və sanksiyalarına baxmayaraq, hələ də Rusiya Krımı Ukraynaya qaytarmaq istəmir. Krım türklərinin lideri Abdulcəmil Krımoğlu yəni də basqı altında qalaraq mübarizə aparmaqdadır.

Krım yarımadasında və ona yaxın olan ərazilərdə türk xalqların tarixi-etnik, həm də tarixi-coğrafi ərazisinin göstəricisi və torpaq üzərində onun etnik yaddaşı olan türkmənşəli toponimlərlə zəngin olmuşdur. Krımın toponimiyası Cənubi Qafqaz, Bolqarıstan, Rumıniya, Şimali Qafqaz, İran, Türkiyə, Volqaboyu və Orta Asiyanın türkmənşəli toponimik qatı ilə oxşarlıq, həm də ümumilik təşkil edən Azərbaycan toponimlərinə leksik-semantik və qrammatik baxımdan daha çox uyğundur. [1, s.198-207] Lakin çox təəssüflərlə olsun ki, oxşar etnik tariximiz, türkoloji dilçilik və etnoqrafiyamız üçün çox böyük elmi dəyəri olan Krımın yaşayış məntəqəsi adları (oykonimlər), relyef adları (oronimlər), su mənbəyi adları (hidronimlər) və digər coğrafi obyekt adları Qərbi Azərbaycanda ermənilərin etdiyi kimi zaman-zaman torpaqla heç bir etnik - tarixi bağlılığı olmayan uydurma su adları ilə əvəz edilmişdir. Burada yəni də əsas məqsəd torpağın yaddaşına qəsd edərək yarımadaın türklərin izlərini silmək olmuşdur. Yoxsa hansı səbəbdən 1948-ci ildə Krımda 1300-dən çox toponim dəyişdirilmişdir.

Həm çar Rusiyası, həm də bolşevik Rusiyası dövründə (1790, 1847, 1903, 1917, 1945 və s. illərdə) Krım yarımadasının xəritəsi çəkilmişdir. Bu xəritələrdən ən yaxşısı 1855-ci ildə Osmanlılar tərəfindən İstanbulda kiçik miqyasla çap olunmuş Krımın kartoqrafik xəritəsidir. Ərəb qrafikası ilə çap olunan bu xəritə çox qiymətli bir məxəzdir. 18 parçadan ibarət olan bu xəritədə 2600 toponim - kartoqrafik ad qeydə alınmışdır. [8, s. 67-100]

Düzdür, 02.05.2016-cı ildə, Rusiya Krımı işğal edəndən sonra Ukrayna Ali Radası adadakı 1394 toponimin yenidən bərpə edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir. [7] Lakin bu qərar gec verilmişdir. Hadisələrdən əvvəl Ukrayna millətçiləri də bu haqlı işə mane olurdular. İndiyədək çox az bir qisim - 75 coğrafi obyektin adı - toponimi bərpə olunmuşdur. 1990-cı ildən sonra 260 minədək Krım türkü öz vətəninə qayıtmışdır. Krım türkləri yarımadaın türkmənşəli toponimlərinin restavratsiyası üçün hələ də mücadilə edirlər. Krım türklərindən olan ziyalılar çar hökuməti və bolşevik Rusiyası tərəfindən Rusiyada çap olunmuş hərbi və mülki xəritələri arxivlərdən taparaq internet saytlarında yayımlayıb və kitab formatında çap etdirirlər.

1855-ci ildə çap olunan xəritədəki toponimlərin (oykonim, oronim və hidronimlərin) həm linqvistik (leksik - semantik tərkibi, qrammatik quruluşu, funksional növləri və s.), həm coğrafi terminlərin uyğunluğu, həm də Azərbaycan toponimlər sistemində bənzərliyi baxımından diqqətimizi cəlb etdi. [8, s.67-100] Bunlara ayrılıqda nəzər salaq:

Oykonimlərin leksik-semantik xüsusiyyətləri. Xəritədəki yaşayış məntəqəsi adlarını - oykonimləri linqvistik cəhətdən leksik-semantik baxımından aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq mümkündür:

1. Yalnız şəxs adları və mülki titullarla birlikdə işlənən şəxs adlarından törənən oykonimlər (mətərizədəki rəqəmlər yaşayış məntəqəsinin sayını bildirir).

a) Şəxs adlarından törənən antropoykonimlər; Əhməd (2), Əziz, Bəkir (2), Bəyim, Abbas, Qubad, İbad, İslam, Mamay, Mirzə, Məlik, Mansur, Mamak, Mahmud, Talancı, Sultan, Qazan, Dövlətali, Qaraqoca, Cəfər, Calal, Əhmədli, Elçin, Salah, Osmancı və s. (8). Göründüyü kimi, oykonimin tərkibində heç bir coğrafi termin və ya topoforant işlənməmişdir. Qərbi Azərbaycanda da bu modeldə oykonimlər çoxdur. [1, s.192]

b) Şəxs adları, dini və mülki titul modellərində olan antropoykonimlər: Əlibəy (2), Əhmədşah, Əmir Hasan, Şeyx Mamay, Ağə Mehdi, Abdulla qazi, Alı xan, Bəy sultan, Bolu bəy, Qara bəy, Mahmud bəy, Hacı Əhməd, Musa bəy, Hacı Xıdır, Hacı Məhməd, Hacı Musa, Hasan paşa, Ömər Xəlifə, Cənab bəy, Hacı Hasan, Qorqud baba, Cənab baba, Salğur baba, Seyid Əli və s. Göründüyü kimi, kəndlər bəy, xan, sultan, əmir, qazi, hacı, baba, paşa, seyid, şah titullu şəxslərə aid olduğu üçün onların adını daşımışdır. [8]

2. Türk tayfa, nəsil, soy, oymaq, tirə adlarından törənən etnooykonimlər.

a) Tayfa, nəsil, soy, oymaq adlarından törənən etnooykonimlər: Azok, Hunan (Hunlar), Kaspi, Moğol bay, Aşağı Abdal, Başqurtka, Baycan, Qıpçaq (7), Qırğız (2), Qarxun, Daşlı Qıpçaq, Noqay, Uyğur, Qırğız (2), Təkəli Qıpçaq, Baş Qırğız, Yuxarı Abdal, Karaim, Kimer, Oğuz, Ozan, Özbək, Kuman, Qırx Noqay, Sarı Qıpçaq, Salqur, Çuvaş, Tatar, Çuvaş baş (Baş Çuvaş), Cəlayir, Çərkəz, Çəkür, Çimen, Xatıy, Qapan, Tatarka (2) Sak, Qara Bayat, Quzulu Qıpçaq, Daş Qazax və s. [8]

Bu etno-toponimlər çox böyük bir tarixi keçmişli olan türk soylarının adlarıdır. Onların adları torpağın bağrında əbədləşsə də, həm Krım türklərinin özləri, həm də onların etnik kimliklərini bildirən yer-yurd adları zaman-zaman rus şovinizminin düşünülmüş soyqırımına məruz qalmışlar. Məsələn, 1303-cü ildə Krımda italyan-alman missioner tacirləri tərəfindən hazırlanan “Kodeks-kumanikus” bütün türklərin danışıdığı bir ləhcəni-yuxarıda adını çəkdiyimiz kuman-qıpçaqların əski dillərini yaşatmaqdadır. [3, s.206-207]

b) Tayfa adları və aidlik, mənsubluq, topluluq, peşə-sənət bildirən -ç⁴, -li⁴, -lar² şəkilçili etnik mənşəli adlardan törənən etnooykonimlər: Axtaçı, Arabasçı, Daşatçı, Borançı, Yayçı, Bulğurçu, Dəyirmançı, Donizbəkiçi, Poladçı, Yüzlər, Qazançı, Çayçı, Çömləkçi, Taşmaçı, Qıpçaqlar, Qaralar, Qaymaqlı, Çonqurçu, Uralar, Tovuzlar, Bayanlar, Bozlar, Borançılar, Çəkurlər, Qazaxlar (5), Qırxlar, Hafızlar, Səkkizonlar, Seyidilər (2), Kosalar, Nalbəndlər, Kayılar, Kayılı, Qırx sofular,

Qırğızlar, Kayılı, Yay-oxlar, Oxçu Hacılar, Böyük Onlar, Tuğçular, Uzunlar, Tovuzlar, Qocalar, Aylanlı, Dədəli, Diraklı, İrəvanlı, Qaltanlı, Qanlı, Əhmədli, Şirvanlı, Qanlıçlı, Şıxlı, Toğançı, Quşçu, Sakçı, Sultançı, Sovurçu, Kələçli, Sarılar, Ərəblər (2), Çörəkçi, Somunçu, Cələblər, Sabañçı, Çörəkçi, Dəmirçi, Qançı, Qaraquşçu və s. [8]

c) **Birinci tərəfi etnik mənşəli sözlərdən, ikinci tərəfi mənsubiyyət şəkilçili xalq, toplum, ölkə və s. bildirən əl/ül sözlərindən ibarət olan etnooykonimlər:** Eyub eli, Şix eli, Cuma eli, "Əzizcik eli, Qəmərəcə eli, Bəy eli, Ataş eli, Şeyx eli, Seyid eli, Kayı eli, Qazax eli, Kadı (qazı) eli, Qaraca eli, Molla eli, Cələb eli, Sarıca eli, Qırğız eli, Bağca eli, Kaspi eli, Tat eli, Qazax eli, Baran eli, Təkə eli və s. [8]. Bir çox ölkələrdə bu modeldə ölkə adı işlənməkdədir. Məsələn: Qars ili, Ərdahan ilçəsi və s. Qərbi Azərbaycanın toponimiyasında da el və ya li sözlərinə rast gəlinir: Şərəyli, Ellər, Ellərkənd, Elləroyuğu, İlli, Molla eli və s. Azərbaycan toponimiyasında bunlara uyğun olaraq Eyyublu, Qəmərli, Şıxlı, Sarıcalı, Bağçalı etnotoponimləri vardır.

3. **Bitki adlarından törənmiş fitooykonimlər:** Alma (2), Bağca, Başaç, Almalı (2), Almaköy, Qamışburnu, Qarağac, Qarazüm, Qonça, Qamışlı, Güllüca, Gülcük, Fındıqlı, Ayvalı, Armudlu, Paxlılı, Yuxarı Fındıqlı, Aşağı Fındıqlı, Çiyələk, Çəmən və s. [8]. Göründüyü kimi, bu toponimlər ərazinin bir qisim faunasını əks etdirir.

4. **Zoonimlərdən - heyvan və quş adlarından törənmiş zooykonimlər:** Samur, Quşçu, Bülbül, Qazlar, Qurdlar, Yılan, Koz (3), Qaban, Qulun, Qurd, Qurdluq, Baltıq onağı, Sazanoba, Kediköy, Qaratotuyq, Kedikeçisi, Qaraquş, Bağa, Qaraqurd, Toyuqtəpə Qarapışık, Kediorman, Qulantay, Ulaqlı, Qatırcasaray, Dovşanbaxar və s. [8] Bu toponimlər isə ərazinin qismən heyvanat aləmini əks etdirir.

5. **Relief adlarından törənmiş orooykonimlər:** Kırımın relyefi, landşaftı müxtəlif olduğu üçün zəngin, həm də bir-birindən fərqli relyef adlarının yaranmasına səbəb olmuşdur. Məsələn: Ağdaş (2), Ağbağ, Ağmeşə, Ağyar (Sevostopol), Ağqaya (2), Aydağ, Alatau (3), Beştəpələr, Böyüktəpə, Qışlaq, Qumlaq, Qaratəpə, Qarabağ, Qırxyer, Qoşaqaqaya, Qaradaş, Qoşaqubu, Daşlyer, Oğuztəpə, Stırdış, Təpədəş, Tikili daş, Qarabağ, Daşlyar və s. [8]

Göründüyü kimi I növ ismi birləşmə modellərində olan oykonimlərin ikinci tərəfi Azərbaycan toponimiyasında olduğu kimi müsbət (dağ, təpə, qaya, zirvə və s.) və mənfi (dərə, yar, kanyon və s.) relyef quruluşunu bildiren sözlərdən (təpə, daş, meşə, qaya, bağ, qobu, yer və s.) ibarətdir. [2, s.200-202] Lakin bu adlar daha relyefi yox, onun yanında salınmış yaşayış məntəqəsinin adlarını bildirir; Ağqaya, Oğuztəpə, Ağyar və s.

6. **Su mənbəyi adlarından törənən hidrooykonimlər:** Bu tip oykonimlər əsasən su mənbələri yanında olan yaşayış məntəqələrinin adlarıdır. Məsələn: Acıgöl, Ağquyu, Alıçəsməsi, Ağçoğraq, Baqalısu, Qarğın, Qarasu (2), Qırxçay, Qarayılğa, Dəringöl, Özən, Sarısu, Soyuqsu, Kiçik Özən, Kiçik Çay, Çoğraq (2), Qarayılğa, Subaşı, Çoğraqlar, Çəsməli Daşquyu, Qırxgöl, Dördgöl və s. [8]

Kırım toponimiyasında çoğraq (göl, su mənbəyi, qaynama, gözə və s.), üzən/üzən (çay, axın), yılğa (çay, axar su), onaq (boğaz) hidronimik terminləri aktiv işlənməmişdir. Özən türk dillərində aktiv işlənilən üzmək feilindəndir. Buradan aydın olur ki, Volqa çayının adı yılğa // yılğa // volğa apelyativindəndir. Bununla belə, tük dünyasının toponimiyasında olduğu kimi, Kırım toponimiyasında da insan bədəninin müxtəlif üzvlərinin adları (barmaq, qol, döş, baş, burun və s.) metaforik formada yer-yurd adlarında əks olunmuşdur [1, s.203]. Məsələn: *Qurubaş, Ağbaş, Alınbarmaq, Gülburun, Qıyğacqol, Qamışbürün, Göydaban, Qaradış, Beşbarmaq, Çalbaş, Qırxqulaq, Uzunsaqqal, Uzunayaq* və s.

Oykonimlərin morfoloji xüsusiyyətləri.

Türk ölkələrinin yer-yurd adlarında olduğu kimi, Kırım yarımadasının toponimiyasında da müxtəlif semantik mənə daşıyan şəkilçili sözlərdən törənən toponimlər çoxdur. Elmi ədəbiyyatda bu modeldə olan toponimlərə (Burulca, Qışlaq, Ağarmış, Cəvizlik və s.) sadə, elliptik - kəsik toponimlər deyilir [2.123]. Yəni, bu toponimlər sadə modellərdə olur. O biri mürəkkəb tipdə isə coğrafi nomenlər (qaya, daş, su, bulaq, təpə, düz və s.) işlənilir [2, s.140]. Məsələn: *Qarasu, Ağdaş,*

Ağqaya və s. Morfoloji yolla, müxtəlif semantik mənə daşıyan düzəltmə şəkilçili sözlərdən törənən toponimləri şəkilçilərə görə belə qruplaşdırmaq olar;

-*liq*⁴ - Savluq, Cəvizlik, Göylük, Buzluq və s.; -*la*² - Yayla, Qışla, Tuzla, Sula və s.; -*lar*² - Otuzlar, Pəncələr, Ləyənli, Sarılar və s.; -*li*⁴ - Sazlı, Dəşikli, Fındıqlı, Ulaqlı, Ayvalı və s.; -*al*² - Çatal, Axal, Saral, Suval və s. -*ma*² - Atlama (Addama), Aylanma, Çatma və s.; -*maz* - Boyunkeçməz, Keçitverməz və s.; -*ca*² - Çuxurca, Uzunca, Burulca, Qatırca və s.; -*mak*² - Yıxılmak (qaya), Yalamak və s.; -*muş*⁴ - Ağarmış, Qurulmuş, Çatılmış və s.; -*tuq* - Qoltuq. [8]

Oykonimlərin sintaktik xüsusiyyətləri.

Kırım ərazisindəki yaşayış məntəqəsi adları sintaktik cəhətdən də Azərbaycan oykonimlərinə uyğun modellərdədir. Bu modellərdə olan coğrafi nomenli mürəkkəb oykonimlərdə bir qayda olaraq birinci tərəfi müxtəlif apelyativlərdən, ikinci tərəfi isə coğrafi terminlərdən (*aul, yılğa, quyu, ev, su, örən, köy* və s.) ibarət olur. [2, s.165] Türk dünyasının toponimik sistemində uyğun olaraq onları belə qruplaşdırmaq olar:

A) **Birinci növ ismi birləşmə modelində olan oykonimlər:** Ağməscid, Ağbaba, Qıziloba, Otuzçay, Əskisaray, Dirəklitəpə, Altınbarmaq, Qarasu, Bağçasaray, Birtarək, İkizivə, Ağbaş, Üçquyu, Üçyılğa, Beşdəli, Dördsaqqal, Qırxqulaq, Yüzyazi, Üçevli, Beş öylü, Beşköy, Dördgöl, Yeddicamılı, Altıtağac, Taraxdı, Ortaoran, Hasancami və s. [8]

Bu modeldə olan oykonimlərin birinci tərəfində saylar da çox işlənilir. Məsələn: *Birzivə, Birtarək, Üçquyu, Üçyılğa, Dördgöl, Yeddicamılı, Altıtağac, Beşöylü, Qırxsovuruq, Qırxçay* və s. [8]

B) **İkinci növ ismi birləşmə modelində olan oykonimlər:** Divanköyü, Ozanbaşı, Çadırdağı, Dərəköyü, Xançəsməsi, Musaqışlağı, Qatır yalı, Sultan köyü, Qaraquyu, Kadıköyü, İbadköyü, Kedikkeçisi, Sakköyü, Xanköyü və s.

Üçüncü növ ismi birləşmə modelində oykonimlər türk ellərinin toponimiyasında olduğu kimi Kırımda da yoxdur. Bununla belə, şərq ölkələrində kənd anlayışı bildiren *qəryə* toponimləri də inversiya olunaraq əsas adın önündə işlənməmişdir. Məsələn: *Qəryə Seyyid, Qəryə Dəyirman, Qəryə İslam* və s. [8]

C) **Feili sifət və cümlə modellərində olan oykonimlər:** Aydoğan, Gündoğan, Baygəldi, Minverdi, Elverdi, Yağbasan, Dövlətgəldi, Elbası, Elbasan Çaparverdi, Ağarmış, Aydoğan və s. [8]

Yaşayış məntəqəsi adlarında su obyektləri və relyef adlarının əks olunması onunla əlaqədardır ki, su mənbələrinin və hər yə hər hansı bir relyef yaxınlığında yaşayış yeri salındıqdan sonra insanlar həmin çayın, bulağın, dərənin, təpənin adını yeni yaranan coğrafi obyektlərə vermişlər. Bununla da toponimin başqa bir funksional növü yaranır. Məsələn: *Qarasu kəndi, Otuzçay kəndi, Qaradağ kəndi, Ağməscid şəhəri, Ağyar şəhəri* və s.

Adların mənşəyi, əmələgəlmə yol və üsulları onu göstərir ki, yarımadanın cənubu – "Yalı" boyu adlanan hissədə oğuz-səlcuq mənşəli, "Çöl" adlanan şimal-şərqində isə oğuz-qırçaq mənşəli adlar çoxdur. [8]

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, şovinist rus-bolşevik rəhbərliyi tərəfindən rəsmi qaydada, haqsız yerə deportasiya və amansız soyqırımı məruz qalmış Kırım türklərinin deportasiya şəraiti, sürgün həyatı və onların, həm də bütün türk xalqlarının ortağ tarixi-mənəvi mədəniyyəti sayılan yer-yurd adlarının elmi cəhətdən öyrənilməsi azərbaycanşünaslıq, bütövlükdə türkologiya baxımından olduqca dəyərlidir. Çünki o adlar bütün türklərin etnik kodu və düşüncə tərzidir. Bununla belə, bu mövzuda tədqiqatlar Sovetlər birliyi zamanında bir çox xalqlara qarşı yönəldilmiş və amansızcasına yerinə yetirilmiş deportasiya tarixini öyrənmək baxımından da maraqlı ola bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Bayramov A.A. Azərbaycan onomastikası. Bakı, 2015, 432 s.
2. Əhmədov T. Azərbaycan toponimikasının əsasları. Bakı: BDU, 1991, 317 s.
3. Qəfəsoğlu İ. Türk milli kulturu. (Tərcümə edən: Ramiz Əskər). Bakı, 2017, 474 s.
4. Курмиев Р.У. Депортация крымских татар – 18 мая 1944 год – как это было. Симферополь: Оджар, 2004, 251с.
5. Lord Kinroş. Osmanlı imperatorluğunun yüksəlişi və çöktüşi. İstanbul: Altun kitablar, 2008, 655 s.

6. Мурзаев Э. Словарь народных географических терминов. М.: Мысль, 1984, стр.648.
7. Постанова Верховної Ради України Про переименування окремих населених пунктів та районів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. ВВР., 5.02.2016 роки. 23, с.478
8. Türk dünyası araşdırmaları, İstanbul: 1987, 48 N., səh. 60-100 (Kırımın Osmanlılar tərəfindən 1855-ci ildə çəkilmə xəritəsi).
9. Указ Президиума Верховного Совета РСФСР от 18.05.1945 года «О переименовании населенных пунктов Крымской области», М., 1945.
10. Указ Президиума Верховного Совета РСФСР от 18.05.1948 года «О переименовании населенных пунктов Крымской области», М., 1948.
11. Bartold V. Tarixdə türk dünyası. Ankara, 2003, 489 s.
12. Mustafayev M. Türk ədəbiyyatında milli təfəkkür faktoru // Sumqayıt Dövlət Universiteti. Elmi Xəbərlər. Sosial və humanitar elmlər bölməsi, c.16, № 4. Sumqayıt: SDU, 2020, s. 34-39
<https://elibrary.ru/item.asp?id=44598003>

РЕЗЮМЕ

ДЕПОРТАЦИЯ КРЫМСКИХ ТУРОК И ГЕНОЦИД ТОПОНИМОВ, СЧИТАЮЩИХСЯ НАШИМ ОБЩИМ ЭТНИЧЕСКИМ КОДОМ (oikonimы)

Байрамов А.А.

Ключевые слова: депортация, топоним, геноцид, большевик, рельеф, oikonim

В статье приводятся сведения о крымских турках и их исторической географии. Несмотря на храбрость, проявленную в русско-германской войне, более 300 000 крымских турок были объявлены предателями и депортированы в Узбекистан, Казахстан и другие территории в товарных вагонах 18 мая 1944 года. В статье содержится информация о проведении акта геноцида солдатами и офицерами Министерства внутренних дел, которые жестоко провели эту операцию по депортации и получили ордена и медали за эти неприглядные деяния. Также в 1944-1945 годах руководство Советского Союза необъективно и официально изменило названия более 1500 мест в Крыму, которые считаются этническим кодом всех тюркских народов. Отмечается также реабилитация крымских турок после 1990 года.

В статье классифицируются и анализируются фонетические, лексические и грамматические особенности топонимов с точки зрения теоретической лингвистики. Показаны и научно обоснованы их функциональные типы, сходства и отличия от топонимов Азербайджана.

SUMMARY

THE DEPORTATION OF THE CRIMEAN TURKS AND THE GENOCIDE OF TOPONYMS THAT ARE CONSIDERED OUR COMMON ETHNIC CODE (oikonimys)

Bayramov A.A.

Key words: deportation, toponym, genocide, Bolshevik, relief, oikonim

The article provides information about the Crimean Turks and their historical geography. Despite their bravery in the Russian-German war, more than 300,000 Crimean Turks were branded traitors and deported to Uzbekistan, Kazakhstan, and other territories in freight cars on May 18, 1944. The article contains information about the biased act of genocide of the soldiers and officers of the Ministry of Internal Affairs, who brutally carried out this deportation operation and received orders and medals for these incredible acts. Also in 1944-1945, the leadership of the Soviet Union biased and officially changed the names of more than 1,500 places in the Crimea, which are considered the ethnic code of all Turkic peoples. The rehabilitation of the Crimean Turks after 1990 is also noted. The article classifies and analyzes the phonetic, lexical and grammatical features of toponyms from the point of view of theoretical linguistics. Their functional types, similarities and differences from toponyms of Azerbaijan are shown and scientifically proved

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	22.04.2021
	Son variant	20.05.2021